

Sergiu Ciocârlan

**„Numai așa
ne vom putea
păstra credința
în aceste vremuri”:
Părintele Radu Stanciu
în dosarele Securității**

EDITURA EGUMENITA

2019

Introducere

Au trecut aproape trei decenii de la căderea comunismului în România și pare că încă suntem la început de drum. Paradoxal sau nu, intenția acestui studiu nu este de a repeta o întrebare ridicată în multe rânduri – *Cine ne scrie istoria?* –, ci trasarea unei direcții pertinente de recuperare a istoriei Bisericii Ortodoxe Române, a istoriei comunității locale, a istoriei poporului român greu încercat de prigoana comunistă și, în definitiv, a Istoriei înseși, care, într-o tăcere cutremurătoare, își cum-pănește verdictul. Cine sunt criminalii? Și cine sunt victimele? Fiindcă istoria necesită martori. Martori onești.

Prezentul volum ne obligă la un decupaj cât mai exact. Fiind vorba despre atitudinea unui preot ortodox, în contextul comunizării tot mai accentuate a societății românești din perioada 1945-1949, devine deosebit de relevantă relația dintre stat și Biserica Ortodoxă Română. A fost o relație de „compromis”, de „supraviețuire” sau una de „rezistență”? În lumina ultimelor cercetări, pare că toate aceste forme au fost posibile, pe un registru destul de amplu, mergând de la colaboraționismul obedient până

la rezistența necondiționată.¹ Părintele Radu Stanciu se înscrie în categoria celor care s-au împotrivit structural comunismului, reacționând prompt prin cuvânt atunci când libertatea Bisericii și a slujitorilor a fost restricționată de către autoritățile politice. Având o structură spirituală fermă, repugnându-i compromisul, se va dovedi un inadaptabil pentru timpul „democrației populare”.

Desigur, nu putem înțelege în esență ce înseamnă „inadaptabil”, dacă nu vom arăta ce presupune „strategia adaptării” în noul context politic, referindu-ne, implicit, la tipologia „adaptabilului” și la cauzele istorice determinante. Prezumând realitatea istorică a fraudării alegerilor din 19 noiembrie 1946 – fapt determinat, așa cum s-a întâmplat și în alte țări est-europene, și de prezența trupelor de ocupație sovietică –, instaurarea regimului comunist în România a produs o serie de traume care s-au acutizat pe parcursul celor 42 de ani de dictatură, influențând istoria postdecembristă într-un mod mai puțin cercetat prin instrumentele specifice disciplinei. Cele două valuri de represiune, pe care le-a declanșat Securitatea, au avut ca țintă distrugerea inamicilor regimului comunist. Părintele Radu Stanciu a fost una dintre victimele primei campanii represive (1948-1953). Al doilea val represiv (1958-1964) îl găsea pe fostul paroh al bisericii „Cuvioasa Parascheva”

¹ George Enache, Adrian Nicolae Petcu, *Patriarhul Justinian și Biserica Ortodoxă Română în anii 1948-1964*, Galați, Editura Partener, 2009, p. 11.

din Brăila având 72 de ani, vârstă la care, din perspectiva organelor Securității, nu mai reprezenta o amenințare la adresa puterii comuniste.

Experiența istorică din a doua jumătate a secolului al XX-lea a pus în evidență câteva aspecte indispensabile istoricului bine informat, atent la surse și onest în expunere: 1) inițierea unui program de reeducare în masă²; 2) anul 1989 a însemnat trecerea într-o nouă fază a reeducării;³ 3) societatea românească s-a trezit legatară unei atitudini obediente și de parșivă supușenie, ascultătoare fără discernământ și cuminte până la a consimți orice hotărâre politică, definind astfel o specie reeducată în spirit împăciuitorist; 4) generațiile care au experiența viețuirii în comunism, cu excepțiile de rigoare, sunt traumatizate de frică⁴ și multe dintre deciziile importante luate la nivel național, în aceste aproape trei decenii de după 1989, s-au ivit din inerția pe care o induce această patologie.

² Vezi Mircea Stănescu, *Reeducarea în România comunistă*, I-III, Iași, Editura Polirom, 2010-2013; Constantin I. Stan, *Crucea reeducării: o istorie a „reeducărilor” în temnițele comuniste din România (1948-1964)*, București, Editura Christiana, 2010; Nicu Ioniță, *Psihotrauma de detenție și urmările ei*, București, Editura Fundației Academia Civică, 2008.

³ Există mecanisme ale reeducării care sunt funcționale în România postcomunistă și care prelungesc „letargia robotizată (lobotomizarea simbolică)” indusă de comunism. Vezi Ruxandra Cesereanu, „Contra-spălarea creierului ori contra-reeducarea ca posibil concept”, în *Revista 22*, 21 aprilie 2003.

⁴ Vezi Dinu C. Giurescu, în *Prefață la Istoria românilor*, vol. IX (1940-1947), București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXIV.

Oricare dintre aspectele de mai sus ar putea constitui direcții de cercetare care trebuie luate în calcul pentru identificarea rațiunilor ce generează astfel de malformații congenitale în corpul viu al istoriei contemporane. Dacă, în ziua de azi, interesul pentru teme enunțate este scăzut, inerția se explică prin cele două disfuncții patologice: frica (pentru generațiile amintite) și prezenteismul (pentru generațiile tinere care, deși nu se tem, manifestă interes doar pentru prezent).

Patologia fricii poate fi descrisă ca o modificare morbidă ivită în țesuturile gândirii unei societăți care a trecut prin experiența viețuirii în lagărul comunist. Uzând de un aparat politic represiv, care a propulsat cu furie false valori în locul celor executate, dezvoltând un sistem concentraționar de tipul „colivia mică în colivia mare”, Partidul Comunist a înregimentat întreaga țară, bulversând conștiințele și născând o adâncă și nevindecată neîncredere în celălalt. Ceea ce s-a întâmplat e simptomatic: multe dintre evenimentele importante de după 1989 – decizii legislative, reforme educative, alegeri prezidențiale – pot fi explicate prin prisma automatismelor unei societăți reeducate. Și chiar dacă din închisori au ieșit în viață (sau nu) mulți sfinți și eroi, care au fost și sunt mărturii vii că există conștiințe libere chiar și în mijlocul celui mai dezlănțuit iad totalitar, totuși instinctul de conservare a scos în relief o majoritate controlabilă prin frică.

În toți acești 30 de ani de la așa-zisa „revoluție”, cu greu și izolat s-au auzit voci care să amendeze

neclaritatea, ambiguitatea, compromisul, promiscuitatea ambițiilor și intereselor, hedonismul vajnicelor lupte pentru putere. În rest, tăcere. Frica a consumat substanța vocală, forța exprimării, pregătind România pentru o nouă etapă a reeducării, în care cei ce tac devin părtași diferitelor categorii de asasinate la care au fost și încă mai sunt supuse valorile. În aceste decenii, linia axiologică s-a aflat într-o continuă oscilație, cu complicitatea vicleană a celor tăcuți. Moștenirea funestă a comunismului a însemnat și tăcerea celor mulți, a celor anemiați de extensiile fricii. Se vorbește lapidar, în șoaptă; discursul devine duplicitar: una se spune în cercul apropiaților, alta se spune de la catedră sau de la pupitrele de tot felul, împiedicând adevărul să fie mai mult decât o statuie de pe care încă nu s-a luat vâlul. Curajul acestei societăți bolnave este doar contextual.

În acest peisaj neobișnuit al morfologilor pro-teice, nu-i de mirare că teama confiscă zone extinse din istoria recentă. Istoriei nescrise – și este multă istorie nescrisă! – vrem să-i acordăm astăzi șansa de a deveni document. A scrie despre părintele Radu Stanciu⁵ din perspectiva notelor, rapoartelor

⁵ Referințe despre părintele Radu Stanciu pot fi întâlnite în volume apărute după 1989, adică la patru decenii de la trecerea sa la cele veșnice. Vezi Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *The imprisoned Church. Romania, 1944-1989*, Bucharest, The National Institute for the Study of Totalitarianism, 1999, p. 364; Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, ediția a II-a, revăzută și adăugită,

și sintezelor informative produse de fosta Securitate presupune o investigație deloc facilă în zona mutărilor biografice. Adeseori, colaboratorii Securității nu au acumulări minime de cultură generală, exprimându-se printr-un vocabular redus, cu o sintaxă defectuoasă, dând informații neverificate, fapt care a creat inconvenientul unei cercetări discursive, cu întreruperi și reluări. Indiferent de categoria surselor, interne sau externe, criteriile devin subiectiv-failibile și, de aceea, e indispensabilă aproape de fiecare dată o confruntare a datelor. Atunci când au lipsit sursele complementare și confruntarea nu s-a putut efectua, am evitat capcana reafirmării unor aspecte pe care dosarele le consemnează ca incontestabile, optând pentru o interpretare prudentă, interogativă.

Atitudinea „antidemocratică” și „antiguvernamentală” l-a adus pe Părintele Radu Stanciu în atenția Securității, într-o perioadă a vieții sale în care trecuse de 60 de ani. După cum însuși mărturisea, nu se mai temea pentru viața sa, fiind convins

Cluj-Napoca, Editura Patmos, 2001, p. 234; Stanca Bounegru, *Biserica Sfânta Parascheva din Brăila: monografie*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2005, p. 211; Pr. Costel Dumbravă, Lect. drd. George Enache, „Ierarhi, preoți, monahi, monahii și teologi de la Dunărea de Jos, victime ale represiunii comuniste”, în *Credință, istorie și cultură la Dunărea de Jos*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 2005, p. 557; Adrian Nicolae Petcu, *Dicționarul clericilor și miren timer ortodocși români mărturisitori în detenția comunistă (1945-1964)*, București, Editura Basiliica, 2017, pp. 316, 317.

că Biserica trebuie să reacționeze la încercările fățișe ale regimului comunist de a o subordona și de a o transforma în instrument ideologic.

Profilul de „instigator” al parohului bisericii „Sfânta Parascheva” din Brăila a fost conturat în timp, pe de o parte cu concursul celor care s-au complăcut în a îndeplini sarcinile trasate de Securitate, iar pe de altă parte cu minuțiozitatea și acrvia pe care le insuflă resentimentul. Condamnat de Tribunalul Brăila la cinci ani de detenție, avea să i se admită recursul de către Curtea de Apel Galați, care casa sentința corecțională a Tribunalului Județului Brăila, declinând competența de a judeca acțiunea publică în favoarea Tribunalului Militar Galați. Părintele Radu Stanciu primea o condamnare de șase luni, începând cu 12 ianuarie 1949, fiind eliberat deoarece, la data la care se dădea noua sentință, avea deja nouă luni de detenție.

Se împlinesc în curând 60 de ani de la trecerea la Domnul a părintelui Radu Stanciu, iar cercetarea de față se dorește a fi o *restitutio in integrum* – un exercițiu de recuperare a memoriei unui slujitor al Bisericii, victimă a represiunii comuniste. După decenii în care atât el, cât și alți slujitori brăileni ai Bisericii Ortodoxe Române au fost ignorați, se cuvine să ieșim din zona mlăștinoasă a ostilității față de realitatea verificabilă și să încercăm să scoatem la lumină o istorie care pare să fi fost condamnată (încă o dată) să zacă în vrafuri de dosare necercetate. Pentru generațiile care nu au cunoscut comunismul, răspunsul demn la tentativa oricărei ideologii

de a se insinua în viața cetății este cunoașterea istoriei, cercetarea arhivelor, implicarea în restituirea adevărului.

Istoria nu se scrie de la sine. O scriem noi sau o scriu alții pentru noi. Se-ntâmplă, în mod obiectiv, atunci când intervine un hiatus, iar perspectiva istorică a cercetărilor ulterioare nu mai are acea continuitate organică. Într-un anume fel, s-a creat o nouă istorie pe cale „revoluționară” prin neajunsul de a nu fi restituit încă în suficientă măsură, după trei decenii, documentele istoriei recente. Or, tocmai aici este impasul. Cum putem porni în investigarea istoriei ultimelor trei decenii când noi nu cunoaștem și nu înțelegem resorturile istorice ale perioadei premergătoare?

Cu certitudine, exprimările noastre denotă un anume idealism, fără de care probabil nu ar fi fost posibilă această carte. Dacă ne-am fi lăsat ghidați de vreun oarecare instinct politic, volumul ar fi rămas încă un proiect neconcretizat, în condițiile în care observăm că politica istoriei este substanțial diferită de politica statului. Și, mai ales, ar fi important de reținut că istoria nu e incompatibilă doar cu gândirea politică a statului, ci chiar și cu propriile noastre derapaje politice. De aceea, am încercat să o restituim cât mai fidel, ferind-o de intruziune, imixtiune, ingerință.

Deoarece astăzi, mai mult decât oricând, în societatea noastră este cultivată tipologia funcționarului supus, a adaptabilului, ca premisă a unui neototalitarism recrudesc, am considerat că este

folositor a reconstitui câteva momente din viața părintelui Radu Stanciu și din lupta pe care a dus-o atât cu dușmanii cei din afară, cât și cu cei dinăuntru, pentru a cunoaște, prin antiteză, tipologia reactivă a omului dârz, capabil să ia hotărâri ghidat de propria sa conștiință, iar nu la ordin.

adesea trecută cu vederea, în condițiile în care cei rămași acasă au suferit foarte mult, foarte nedrept.

Viața și pătimirile fericitului Marinică, fratele nostru

Viața și pătimirile fericitului Marinică, fratele nostru este o carte a datoriilor. Într-un oraș ca atâtea altele din România, oamenii își uită prea curând sfinții. Ei zac în cimitirele orașului cu maldăre de gunoi și moloz deasupra. La aproape trei decenii de la așa-zisa cădere a comunismului, încă ne mai întrebăm de ce e așa de trist orașul nostru. „Un oraș mort!”, spun mulți. Cu o memorie defectă, noi cei din oraș orbecăm spre nicăieri căutând soluții politice.

Duhovnicul cosmonauților ruși: experiența cutremurătoare a originii universului

„De cinci ani nu am părăsit stepele Extremului Orient unde am învățat să cunosc foarte bine pinul coreean, stejarul mongolic și multe specii de plante manciuriene. La aproximativ 100 de kilometri înspre sud începe China. Adeseori mă furișez singur în afara orașului și mă așez pe malul înalt al râului Amur de unde privesc curgerea impresionantă a apelor. După o vreme de contemplat schimbarea placidă a undelor, simt că mă cuprinde dezolarea. Și, atunci, unica realitate de care mă agăț cu disperare este Domnul pe Care-L chem să vină în inima mea și vine cu nespusă lumină. Așa am cunoscut eu nemurirea, așa mă desprind eu de trecătoarea și mincinoasa consistență a acestei lumi. Lucrul acesta l-am învățat de la părintele Nil Andreevici Dolgorukii care mi-a vorbit despre nemurire de la bun început cu pace și încredințare. Ascultându-l, nu am putut să nu-l cred, pentru că mărturisea cu toată ființa lui nemurirea.” (fragment din roman)

Cuprins

Introducere	13
Activitatea părintelui Radu Stanciu până în 1948	23
Repere ale contextului internațional (1940-1948). Sprijinul acordat de mareșalul Ion Antonescu	29
Portofoliul de deputat. Părintele Radu Stanciu: un om apreciat de Nicolae Iorga. Ipoteza de lucru a Securității	33
Primele arestări. Părintele Radu Stanciu se opune sindicalizării clerului din Brăila. Fotografia Generalisimului Stalin pe coperta manualului de Citire al cursului primar	39
Recensământul din 25 ianuarie 1948. Mitologia salvatorului occidental	49
Tipologia adaptabilului	55
Construcția noii biserici și rolul Căminului Cultural „Spiru Haret”	61
Lista lui Ștefan Emac	69

Celelalte declarații. Delimitarea de acțiunile „reacționare” ale părintelui Radu Stanciu	77
Declarația părintelui Radu Stanciu sub presiunea Securității	87
Martorii acuzării. Procesul din 12 ianuarie 1949 și condamnarea părintelui Radu Stanciu	93
Aprobarea recursului. Curtea de Apel Galați casează sentința pronunțată de Tribunalul Județului Brăila, declinând cazul în competența Tribunalului Militar Galați	101
Detenția efectuată în Penitenciarul Brăila. Transferul în Penitenciarul Galați. Depoziția protopopului Ștefan Cășaru, camartoral apărării	109
Președintele completului de judecată refuză să aplice speței o grilă politică. Eliberarea părintelui Radu Stanciu	121
Ancheta Securității	127
Părintele Radu Stanciu în fața Consistoriului bisericesc. „Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu” (Mt. 22, 21) ...	137
Rolul lui Vică Haimovici	145
„Arhanghelul” și notele sale informative	151

O ultimă notă informativă în legătură cu părintele Radu Stanciu și mănăstirea Vladimirești ...	155
Epilog sau Sindromul broaștei fierte	161
Bibliografie	165
Anexa documentară	169
Anexe foto	175